

L'ARTICLE PERSONAL EN LA TRADUCCIÓ DE NARRATIVA LITERÀRIA I CINEMATOGRÀFICA

Sovint hi ha desorientació entre assessors lingüístics, periodistes, novel·listes o contistes, guionistes cinematogràfics o bé traductors, sobre l'anomenat *article personal* o *article onomàstic*: es constata que hi ha dubtes sobre els seus usos i valors i, consegüentment, nombroses vacil·lacions i incoherències pel que fa a la presència, a l'absència i també a la forma d'article a utilitzar davant els noms propis personals en els textos creats o mediatitzats.¹

De fet, al llarg de la història de la llengua hi ha hagut un intent per aclarir la qüestió: es tracta de la polèmica entaulada els anys 1924 i 1925, a través de *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya*, entre Joaquim Ruyra i Antoni Rovira i Virgili, en la qual intervingué al final Pompeu Fabra. La inclusió de l'article personal en uns contes traduïts del francès per Ruyra va ser l'origen de la polèmica, durant la qual la qüestió es va tractar de manera confusa.²

Els noms de pila, els cognoms i els sobrenoms o malnoms formen part del que anomenem *nom propi*, una subcategoria de la supracategoria del nom. Curiosament, l'interès pel nom propi ha vingut modernament de la lògica, amb treballs de Mill, Russell, Frege o Searle, que l'han convertit en una qüestió logicofilosòfica.³

1. L'interès sobre la qüestió va fer que l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana m'encarregués una ponència, que vaig presentar al IV Seminari sobre la Traducció a Catalunya el 4 de maig de 1996, celebrat a Vilanova i la Geltrú (Biblioteca-Museu Balaguer), centrada en la narrativa literària contemporània.

2. Els polemistes sovint van tractar la qüestió de manera confusionària, especialment pel fet que ara i adés mesclaven o no dilucidaven en els discursos que s'intercanviaven conceptes avui ben delimitats, com ara llengua oral, llengua escrita, llengua planificada, llengua no planificada o espontània, tema genèric, tema específic, graus de formalitat, etc. És possible que certes imprecisions, confusions o malentesos actuals provinquin d'aquell debat. D'altra banda, tant Ruyra com Fabra utilitzaven unes denominacions que poden induir, des de la perspectiva actual, a la confusió. Efectivament, l'ús que fan de mots com *literari-ària*, *literàriament*, o d'expressions com *llengua literària*, *estil literari* o *llenguatge literari*, pot fer pensar avui que remetent tots a la llengua de la literatura. Tanmateix, Fabra entenia per *llengua literària* allò que Xavier Lamuela i Josep Murgades (*Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona, Quaderns Crema, 1984: 12) anomenen *llengua referencial*, entesa com «la varietat codificada d'una llengua, que serveix de base als llenguatges especialitzats i de model de prestigi a totes les altres varietats», que inclouria tant la llengua simplement *codificada* com la llengua *estàndard*.

3. Especialment John Stuart Mill (*A System of logic ratiocinative and inductive: being a connec-*

De fet, és mitjançant el nom propi que s'expressa la intenció d'identificar una classe particular d'éssers, designats de manera unívoca i *pròpia*, per oposició al nom comú, que inclou en un conjunt tots els éssers de la mateixa espècie. El nom propi és el resultat d'extreure, en una situació donada, un dels membres d'una classe d'espècie a fi d'atribuir-li un nom que li pertany en propietat.

La diferència més notable entre el nom comú i el propi és que només el nom comú posseeix trets semàntics inherents, amb un significat permanent. Així, *armari* pot ser definit amb un conjunt de propietats intrínseques, com ara: «Moble alt amb portes i, a dins, prestatges, penjadors, calaixos, etc., destinat a guardar-hi llibres, roba, etc.» Però en el discurs el nom comú ha de ser especificat per unes altres unitats si volem designar un element concret entre tots els que poden ser descrits com a *armari*. Per exemple: «Necessitem dos armaris grans», o bé «L'armari és massa petit». Tal com ho mostren els exemples, *armari* té la possibilitat de determinar o de restringir el significat mitjançant especificadors i complements.

L'article definit, especificador prototípic del nom comú, presenta dues funcions fonamentals: l'actualització discursiva i la generalització o abstracció. En l'actualització fa identificable un nom que ja ha aparegut en el context i que anava precedit d'un article indefinit («He comprat un armari metàl·lic... Em sembla que posaré l'armari a l'estudi»). La segona funció del definit és l'abstracció o generalització, amb la qual el nom fa referència a tota una classe conceptual i referencial, amb valor genèric: «El ratpenat és un mamífer», «La presència de la dona en la cúpula dels partits polítics».⁴

Així, mentre el nom comú designa conjunts d'elements que comparteixen uns mateixos trets semàntics, el nom propi denota elements individuals sense haver d'alludir a les seves característiques intrínseques: identifica directament i per mitjans propis un referent únic, concret i definit a partir, sovint, de la situació de comunicació o pel fet que els interlocutors en posseeixen una representació precisa.

Però en certs contextos comunicatius, el nom propi pot perdre el valor de denotació d'un referent individual i definit, i aleshores adquireix les característiques referencials i sintàctiques del nom comú. És a dir, pot admetre especificadors (com ara l'article definit) i també complements restrictius o bé la forma del plural, com ara: «Qui és aquesta Núria?», «El Roger que ha vingut

ted view of the principles of evidence and the methods of scientific investigation, Londres, Longmans. Green and Co., 1898), però també Bertrand Russell (*Logic and knowledge*, Londres, Allen and Unwin, 1956), Gottlob Frege (*Écrits logiques et philosophiques*, París, Seuil, 1971) i John R. Searle (*Speech acts: an essay in the philosophy of language*, Londres, Cambridge U.P., 1969).

4. Aquesta funció generalitzadora, la pot compartir, en certs contextos i també en singular, amb l'article indefinit: *Un ratpenat és un mamífer, Un home es diferencia d'un animal perquè pot fer servir la raó.*

primer no portava ulleres», «Les Laies del nostre curs», «La Maria d'altres èpoques», «El Neró de Racine», «Tant de bo que hi hagués hagut més Llulls». ⁵ Semblantment pot passar amb els noms propis de lloc, com «La Barcelona del Jocs Olímpics», en què el topònim no fa referència a una ciutat concreta, sinó que designa un moment històric. En casos com aquests, el nom pot adoptar, doncs, l'article definit, però no l'article personal, atès que són incompatibles: «El Roger que ha vingut primer» exclou «En Roger que ha vingut primer». L'article personal, per tant, només l'admeten elements amb el rang de nom propi. ⁶

Quina és, doncs, la funció, d'aquest article onomàstic? Atès que els noms propis són, com hem dit, unitats *anomenadores* ⁷ que alludeixen a referents concrets, a unes entitats úniques, etc., no necessiten, per tant, actualitzar-ne o restringir-ne el significat, per la qual cosa l'article personal és sintàcticament redundant, és una forma merament expletiva. Deu ser per això que en la majoria de llengües no és una exigència l'anteposició d'una partícula als noms propis personals. ⁸

Probablement, tal com ho assenyala Josep Roca-Pons, aquesta presència de l'article personal en català es podria interpretar com un intent de reforçar la «unicitat» dels noms propis. ⁹ Mentre que el tret que sol caracteritzar el nom de persona en la majoria de llengües és l'absència de qualsevol partícula, en català el tret característic és la presència —en situacions de comunicació no formal— d'un article personal sense repercussions sintàctiques.

Aquest article, avui merament presentador dels noms propis, té l'origen en una fórmula de cortesia o de respecte. *En* i *na*, que són les formes clàssiques de l'article personal, resulten d'una transformació dels vocatius llatins *DOMINE* i *DOMINA*. ¹⁰ Se'n consigna la presència ja en textos del XII i s'anteposava al nom de les persones de totes les capes socials (monarques, eclesiàstics, nobles, ciutadans, estament baix). També se n'ha pogut testimoniar la presència en la

5. Exemple aportat per Joan Mascaró (*Morfologia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1991: 91).

6. Hi ha qui confon les variants *en* o *el* (per al masculí), i *na* o *la* (per al femení) de l'article personal, i les distingeix, respectivament, com a *article determinat* (*el, la*) i com a *article personal* (*en, na*), com ara Maria Josep Cuenca (*Sintaxi fonamental*, Barcelona, Empúries, 1996: 106).

7. Tal com ho assenyalen M. Lluïsa Hernanz i José M. Brucart (*La sintaxis 1. Principios teóricos. La oración simple*, Barcelona, Crítica, 1987: 153).

8. Tampoc no ho és en català en les situacions de comunicació formal, tant en la llengua parlada com en l'escrita, al llarg de la història de la llengua (quan no s'utilitza com a tractament de cortesia), especialment davant antropònims de persones amb responsabilitats públiques i, en general, les que infonen respecte. D'altra banda, actualment hi ha contextos lingüístics en què el nom propi personal no admet mai l'article, com ara en la interpellació (*Jordi, vine. Bon dia, Anglada*), amb verbs anomenadors (*Es diu Vilaró*), amb antropònims mencionats (*M'agrada més Laia que Mercè*) o bé amb la majoria de noms bíblics (*Anar d'Herodes a Pilat*).

9. «Sobre l'article», a *Miscel·lània Badia i Margarit*, 6, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987: 5-29.

10. D'acord amb Joan Coromines (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial/«la Caixa», 1982-1991 (3): 178).

llengua oral antiga. En efecte, documents processals del XIII i fins al XVII, que recullen declaracions orals fetes a requeriment d'una autoritat judicial o administrativa, mostren també l'ús ben viu de *en* i *na*.¹¹

Ara bé, mentre que *en* i *na* conserven en el textos escrits i fins al XVIII el valor de tracte respectuós, en les declaracions orals perden aviat aquest valor. Així, en la llengua parlada, especialment a partir del XV, *en* i *na* esdevenen ja una mera marca rutinària, tal com succeeix avui. La pèrdua d'aquest valor de cortesia és atestada per dos usos ben simptomàtics en la llengua oral antiga, com és ara en els insults, davant noms comuns, però referits a persones (per exemple: *en pagès merdós*, *en traïdor*, *na vella falsa*, *na putana merdosa*), i fins davant noms comuns referits a animals (com ara *en gat*). En la llengua escrita, *en* i *na* mantindran el valor de tractament de cortesia i de respecte fins al XVIII, malgrat que molt més tard J. V. Foix, Joan Coromines, Pompeu Fabra o el llenguatge administratiu els voldran ressuscitar amb aquest valor.

A banda les formes clàssiques de l'article, conservades en el balear, a partir del XVII la partícula onomàstica adopta unes altres formes a la resta del domini lingüístic: al costat de *en* apareixen *lo* i *el*, per al masculí, i *la*, per al femení (aquestes noves formes coincideixen, doncs, amb les formes de l'article definit),¹² i fins es redueixen a zero en bona part del català meridional.

L'*Atlas lingüístic del domini català*¹³ fa una radiografia de la variació lèxica, fonètica i morfològica del català parlat no formal, amb dades obtingudes mitjançant enquestes fetes sobretot a partir del 1964. D'acord amb els resultats, l'article personal manté, com a mera partícula presentadora dels noms propis i sota formes distintes, una vigència i una vitalitat aclaparadores a bona part del territori, en la llengua oral espontània. Aquesta vitalitat i vigència contemporànies, les testimonia també el *Diccionari de freqüències*.¹⁴ Les dades del diccionari, però, pertanyen a un corpus de la llengua escrita i, doncs, formal; i, malgrat aquest fet, el resultat és que l'article personal obté una cota altíssima de freqüència en els textos escrits, literaris i no literaris: l'article personal obté el lloc 85 del rang de mots més

11. En un capítol de la meua tesi doctoral en presento un estudi complet («Dels tractaments a l'article personal en la llengua oral i escrita antiga», a *L'article personal en català. Marca d'oralitat en l'escriptura*, Universitat Autònoma de Barcelona [2001.08.02]: 18-51).

12. Sobre la causa del pas de les partícules *en* i *na* a *el* i *la*, Joan Coromines creu que va començar en el català central sempre que *en* es trobava davant un nom propi començat per vocal i també creu que hi degueren contribuir les dissimilacions entre nasals, del tipus *N'Andreu*, *Na Maria* > *l'Andreu*, *la Maria*. Després, el fenomen es devia estendre a d'altres contextos lingüístics i a d'altres zones del territori (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial/«la Caixa», 1982-1991 (3): 309-310).

13. Fruit d'un programa de recerca de la Secció Filològica (Joan Veny i Lúcia Pons, *Atlas lingüístic del domini català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001-).

14. Joaquim Rafel i Fontanals, [dir.], *Diccionari de freqüències*, 3 vol., Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996-1998.

freqüents utilitzats en la llengua,¹⁵ per davant de mots tan usuals com *casa*, *arribar*, *vegada* o *terra*.

Així, doncs, la presència de l'article personal constitueix una marca específica de llengua oral espontània, tant al davant de noms de persones conegudes o tractades personalment per l'emissor com de persones no tractades, tant si són cèlebres o gaudeixen de prestigi social com si són anònimes, tant si són catalanes com no, tant si són vives com mortes, tant si són de ficció com si no ho són.

Per què certs textos escrits, concretament les narracions literàries, presenten una freqüència elevada de l'article personal? Resulta que els diàlegs o el discurs directe de la majoria de contes i novel·les (però també de les peces teatrals, dels guions cinematogràfics o televisius i de certes entrevistes periodístiques) sovint volen *reproduir* la parla espontània o quotidiana mitjançant una oralitat calculada, una espècie d'oralitat estandarditzada i homogeneïtzada que no reproduïx exactament les repeticions, les vacil·lacions, els anacolutos o les reformulacions del discurs oral real, no planificat (si més no en la proporció en què apareixen en l'oralitat espontània). Allò que l'acosta al discurs oral no planificat és sobretot la tria d'un lèxic no formal; l'ús de frases breus, simples i sovint amb dislocacions, amb marques dialectals —generacionals i socials— i, és clar, l'ús de l'article personal davant el nom dels personatges.

L'anàlisi i la interpretació d'un corpus format per contes de la segona meitat del XIX i la primera del XX confirma aquesta pràctica, i alhora posa en relleu que en cap estadi de la història no s'ha deixat d'utilitzar un article davant els noms propis.¹⁶ Tot i que l'activitat literària superposa al codi de la llengua un codi estètic que fa que l'obra no sigui mai un mer reflex de la realitat, el discurs reportat de la narrativa (especialment costumista, realista i social) sovint recrea o reproduïx estilitzadament la parla espontània o quotidiana d'uns personatges que hom vol versemblants, tal com s'esdevé també en la narrativa cinematogràfica. Així, en els contes costumistes i realistes del període esmentat (segona meitat del XIX i primera del XX), s'observa una clara tendència a l'ús de l'article personal, tant en el discurs del narrador com en el dels personatges.

15. En els textos no literaris l'article personal apareix en el lloc 125 del rang de freqüències (amb 17.754 ocurrences); en els textos literaris, ocupa el lloc 66 (amb 35.182 ocurrences); globalment, l'article personal apareix en el lloc 85 (amb 52.936 ocurrences). Això no obstant, el *Diccionari* no té en compte les formes *el*, *lo* o *la* de l'article personal; únicament dóna fe del lema *en* (tant per al masculí com per al femení).

16. Vaig fer-ne l'estudi («Narrativa literària i article personal: segona meitat del XIX i primera del XX», a *L'article personal en català. Marca d'oralitat en l'escriptura*, Universitat Autònoma de Barcelona [2001.08.02]; 90-121) a partir del buidatge de l'*Antologia de contes catalans*, preparada en dos volums per Joaquim Molas (Barcelona, Edicions 62/«la Caixa», 1982-1983), que apleguen 72 contes de 44 escriptors (des de Robert Robert [1830-1873] fins a Jordi Sarsanedas [1924-2007]) i de dos volums més, *El conte des de 1939* i *El conte de 1911 a 1939*, a cura, respectivament, d'Ester Centelles i de Maria Campillo (Barcelona, Edicions 62, 1981-1983), que contenen en total 34 contes de 26 escriptors.

Però la presència de l'article personal decreix a mesura que els contes s'aparten de la realitat com a matèria artística i esdevenen textos amb autonomia pròpia, amb el propi sistema de referents, molt elaborats literàriament, models acostats al Noucentisme, reveladors d'un món cultural refinat.

Semblantment, la narrativa traduïda en aquesta mateixa època —i fins ben bé als anys 70 del segle xx— sol prescindir també de l'article personal, encara que les històries mostrin situacions de la vida quotidiana o el tracte familiar i privat dels personatges. Probablement, la raó de l'absència de l'article personal en aquestes obres traduïdes es troba en el fet que la realitat que presenten sol reflectir societats o situacions no nostrades, mons allunyats en el temps o en l'espai de la realitat que coneix el gruix de lectors catalans de les traduccions (com passa amb les d'Edgar A. Poe traduïdes per Carles Riba; les d'Ivan Turguènev, per Francesc Payarols; les de novel·la policíaca o d'intriga nord-americana, per Rafael Tasis o per Manuel de Pedrolo).¹⁷

Però passats els anys 70 del segle xx, s'estén una altra vegada l'ús de l'article personal en la narrativa escrita originàriament en català i també en les traduccions. Aquesta introducció de l'article a les traduccions, sobretot de la narrativa que reflecteix situacions quotidianes —encara que pertanyin a cultures o societats diferents de la catalana—, coincideix amb el desenvolupament dels mitjans audiovisuals, especialment de la televisió. Aquests mitjans, encara que s'expressin en espanyol, acosten al gran públic realitats o mons abans desconeguts o llunyans, i amb els quals el gran públic acaba familiaritzant-se. La caiguda, doncs, d'aquesta barrera cultural i psicològica pot haver afavorit la introducció de l'article personal en les traduccions, fins i tot en textos traduïts del xinès del segle xvii (en trobem a les traduccions de Maria-Antònia Oliver, de Josep Julià, de Monika Zgustová, de Jordi Arbonès, de Francesc Parcerisas, de Joaquim Mallafrè, de Jacint Bofias, de Sara Rovira, de Sílvia Fustegueres, etc.).

L'ús de l'article personal en la narrativa traduïda o escrita originàriament en català no està exempt, però, de vacil·lacions o d'incoherències. Així, certs autors o traductors en una mateixa obra l'utilitzen i l'ometen intermitentment,¹⁸ tant en el discurs del narrador com en el dels personatges. D'altres, en canvi, jugant expressament amb la presència i l'absència de l'article personal aconsegueixen una funció caracteritzadora: prescindint-ne en el discurs del narrador

17. Abans que la televisió o el cinema familiaritzessin a fons la societat catalana amb històries policíacques o de l'anomenada *sèrie negra*, per exemple, aquests mons o submons, sovint d'àmbit nord-americà, eren probablement percebuts pel traductor i pel lector català com a estranys o llunyans en l'espai i en la mateixa concepció de la societat. Probablement per aquest fet, la col·lecció «La cua de palla» d'Edicions 62, dirigida per Manuel de Pedrolo i dedicada fonamentalment al gènere policíac o d'intriga i, ocasionalment, a la novel·la negra, presenta traduccions en què s'omet l'article personal gairebé sistemàticament.

18. És el cas, per exemple, de Jordi Arbonès, a la traducció de *Tròpic de Càncer* (Aymà, 1976), de Henry Miller, que fa que el narrador, que és intern, utilitzi unes vegades l'article i que unes altres vegades l'ometi, sense cap funció aparentment caracteritzadora.

i utilitzant-lo en el dels personatges, distingeixen el paper de narrador i el d'actuant.¹⁹ Hi ha casos de textos traduïts més d'una vegada per traductors diferents, les versions dels quals difereixen quant a la presència i l'absència de l'article personal.²⁰ Hi ha casos de correcció o revisió de textos, com ara la traducció de *Dublinesos* per Joaquim Mallafrè, publicada en primera edició el 1988, sense article personal, i restaurada un any més tard ara ja amb la partícula onomàstica. En la majoria dels casos, el sistema d'article utilitzat en la narrativa catalana i en la traduïda és el que combina les formes *en* per al masculí i *la* per al femení.

Amb l'emissió inaugural de TV3 el setembre de 1983, durant la qual es va començar a emetre, doblada al català, la sèrie *Dallas*, s'iniciava simbòlicament la incorporació de la llengua en la indústria cinematogràfica associada a la televisió. L'emissió d'aquesta telesèrie i de les que l'han seguida, així com dels telefilms i de les pel·lícules pròpiament dites, comporta l'ús de recursos lingüístics col·loquials (mitjançant el doblatge, la subtitulació o a través de l'expressió catalana directa) en l'àmbit de la narrativa cinematogràfica, reservat fins aleshores a l'espanyol.

La Comissió de Normalització Lingüística de Televisió de Catalunya, que neix el 1985, té per objectiu controlar la qualitat i fixar l'estil de llengua general del mitjà televisiu, i descriure en particular un col·loquial adequat als productes cinematogràfics, amb la qual cosa apareixen publicats, el 1997, els *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Es tracta, en part, de la codificació d'un català col·loquial que faci versemblants unes històries, uns personatges i l'oralitat mateixa de la narrativa cinematogràfica que reflecteix la quotidianitat, mitjançant l'ús, en els guions traduïts o redactats directament en català, d'uns registres i d'unes varietats dialectals adequades.

En aquesta narrativa, hi tenen un pes important les telesèries, gènere a mig camí del teatre i del cinema. Les telesèries de TV3, tant de producció pròpia com de producció aliena, han gaudit d'una gran audiència i popularitat. Ara bé, el fet que siguin de producció pròpia o de producció aliena, és a dir, que reflecteixin un món conegut i viscut directament pel telespectador o que reflecteixin formes de vida i ambients més o menys allunyats dels que viuen els telespectadors catalans, determina per diferències, de vegades subtils, certes tries lingüístiques per als diàlegs. A les sèries de producció pròpia, els escauen uns diàlegs com els que els espectadors senten i viuen en la vida diària, sobretot

19. A la traducció d'*Amors difícils*, de Milan Kundera, feta a partir del txec per Monika Zgustová (Destino, 1987), el narrador, que també és intern, prescindeix en aquest cas de l'article personal; però quan cedeix la paraula als altres personatges de la història (en estil directe i en estil indirecte) o quan ell mateix actua com a personatge, hi fa servir l'article personal.

20. És el cas, per exemple, dels traductors Jordi Larios (Saki, *Truita bizantina*, Barcelona, Quaderns Crema, 1988) i Jacint Bofias (Saki, *Bèsties i superbèsties*, Vic, Eumo, 1988), que han coincidit a traduir, el mateix any, uns mateixos contes. El primer, sense utilitzar-hi l'article personal; el segon, introduint-l'hi.

en el nivell lèxic i de fraseologia genuïna; en les traduccions de les sèries de producció aliena, en canvi, difícilment es pot anar més enllà d'un registre col·loquial neutre i versemblant amb la història explicada.

Pel que fa a l'article personal, en tots dos tipus de sèries hi és present de manera sistemàtica, tant davant de noms de personatges catalans com dels no catalans. Això no obstant, mostren una diferència significativa. Mentre les sèries de producció pròpia i també les pel·lícules catalanes fan servir la forma masculina *el*, en les pel·lícules no catalanes i en les sèries de producció aliena la forma de l'article masculí és sempre *en* (en tots els casos, però, l'article femení sempre és *la*).²¹ Això no obstant, en els inicis del doblatge (en el període 1983-1986) podien conviure en una mateixa pel·lícula o en un mateix capítol d'una sèrie les dues formes de l'article masculí.

L'ús alternatiu d'aquests dos sistemes d'article personal, segons que es tracti de sèries o films de producció pròpia o bé aliena, sembla que respon a un criteri que considero coherent i adequat a la narrativa cinematogràfica. En efecte, la forma *en*, sense deixar de ser una marca dels registres no formals i, doncs, de l'oralitat, pot ser útil en les obres traduïdes que presenten formes de vida i ambients més o menys allunyats dels que viuen els teleespectadors catalans (si considerem que *en* és una forma suplantada cada vegada més per la forma *el*); així, *en* esdevindria una marca d'oralitat més o menys *neutra*, indicadora d'una certa distància entre el món de l'espectador i el món de la ficció. En canvi, l'ús de la forma *el*, dins l'oralitat de les sèries o films de producció pròpia, serviria per reforçar la versemblança d'una història que vol reflectir formes de vida quotidiana i ambients identificats, coneguts o viscuts pels teleespectadors catalans (considerant que *el* sigui una forma més viva i estesa, si més no en el català central, varietat en què solen basar-se aquestes narracions televisives).

Quant a la narrativa literària, tant la traduïda com l'escripta en català, m'inclinaria a donar prioritat a l'ús del sistema d'article que combina *en* i *la*, en aquelles obres que, tot simulant la reproducció de la llengua parlada dels personatges, ho fan des d'una oralitat o col·loquialitat estilitzada o *neutra*, sense cap més funció caracteritzadora dels personatges. Aquest sistema, especialment l'ús de la forma *en* per al masculí, és el *tradicional* en la narrativa literària i el que s'utilitza avui en els films doblats i, per tant, crec que no repugna al públic lector; d'altra banda, la narrativa literària és rebuda i acceptada com un artifici més marcat que no ho és la narrativa cinematogràfica.

Però en casos especials en què l'escriptura vulgui accentuar l'oralitat o la col·loquialitat a fi de caracteritzar plenament varietats socials, generacionals o

21. Els guionistes de sèries de producció pròpia escriuen sempre la forma *el* de l'article masculí, segurament perquè és la que consideren més viva i estesa, si més no en el català central. Això no obstant, a certs actors, en interpretar el seu paper, se'ls escapa la pròpia espontaneïtat, com ara l'actor Enric Majó en el paper de Maurici a *Nissaga de poder*, en què fa servir la forma *en*.

fins i tot territorials, és lícit que els personatges adoptin un discurs en el qual tingui cabuda —d'acord amb les característiques de cada obra o història— qualsevol dels sistemes vius de l'article personal: *en i la*, *el i la*, *en i na*, *lo i la*, o bé l'absència de l'article personal.

Pel que fa a l'adopció d'un sistema d'article per part del narrador, crec que caldria tenir en compte sempre el tipus de veu narrativa escollida, tant en l'obra traduïda com en l'escriptura directament en català. És a dir, en les històries en què el narrador és extern (omniscient o objectiu), hom pot optar pel sistema *en i la*, o bé prescindir de l'article personal, segons la distància que hom vulgui establir entre el narrador i la història que relata. En les històries amb un narrador intern, els criteris per a l'adopció del sistema d'article serien els mateixos que els que he exposat per als personatges de la història.

Els dubtes, les vacil·lacions i les incoherències pel que fa a l'ús de l'article personal en la narrativa literària i en la cinematogràfica provenen probablement del fet que nombroses gramàtiques, manuals i llibres per a l'ensenyament de la llengua el fan dependre de l'estatus o del prestigi social de les persones que han de ser anomenades, del grau de familiaritat o de coneixença que hi mantenim, de la nacionalitat o del seu origen lingüístic o cultural, de l'època en què van viure o viuen, etc. Poques vegades es formula explícitament el funcionament de l'article personal relacionant-lo amb la utilització de registres formals (en els quals es prescindeix de l'article) i de registres no formals. Els primers són propis de la comunicació pública, elaborada i mediatitzada, especialment per l'escriptura o per la tecnologia; els no formals, que són propis de la comunicació privada, espontània, sobretot oral, però també de l'escriptura amb un cert grau d'espontaneïtat o que recrea l'oralitat, exigirien l'article personal.

EUSEBI COROMINA I POU
Universitat de Vic

